

HISTÒRIA DE L'HOTEL ROSALEDA

(Fons : Patrimoni Cultural d'Andorra)

La gran atracció d'Encamp, la constitueix un hotel: l'Hotel Rosaleda, a l'entrada del poble. L'Hotel Rosaleda és tan luxós, tan confortable, com el Meurice parisenc, el Negresco a Niça o el Martínez a Cannes. Paraula. Els pobladors d'Encamp, malgrat que la majoria no poden freqüentar-lo, se'n senten orgullosos. Amb aquestes paraules descrivia l'Hotel Rosaleda l'escriptor català Lluís Capdevila en el seu Llibre d'Andorra, publicat el 1958.

L'hotel constitueix un dels exemplars més destacats de l'anomenada *arquitectura del granit* i està inclòs en l'Inventari general del patrimoni cultural amb la clas-

sificació de monument. El seu valor rau no només en el seu interès arquitectònic sinó també en el seu paper en la història contemporània d'Andorra com a establiment hotelier capdavanter.

Va ser construït en un moment aparentment difícil, en plena postguerra espanyola i als inicis de la Segona Guerra Mundial, però la seva construcció a Andorra té una explicació precisament en aquests fets: el propietari buscava en el país un lloc tranquil, allunyat dels conflictes bèl·lics, on pogués invertir de forma segura, a la vegada que donava per suposat que aquesta circumstància atrauria clientela.

L'acabament de la xarxa principal de carreteres a càrrec de l'empresa FHASA, al principi dels anys trenta, obria Andorra a l'exterior i donava peu al desenvolupament del turisme, que va prendre embranzida, sobretot després de l'acabament de la Segona Guerra Mundial, i que als anys cinquanta va adquirir tanta importància que va esdevenir la principal font d'ingressos del país. És l'època de l'anomenat turisme de transició, anterior a l'entrada del turisme de masses dels anys seixanta: un turisme de caire elitista, que cercava paisatge i descans.

L'HOTEL CONSTITUEIX UN DELS EXEMPLARS
MÉS DESTACATS DE L'ANOMENADA ARQUITECTURA
DEL GRANIT I ESTÀ INCLÒS EN L'INVENTARI GENERAL
DEL PATRIMONI CULTURAL AMB LA CLASSIFICACIÓ
DE MONUMENT.

Els propietaris de l'hotel, la família Puigsubirà, eren originaris de Caldes. El pare, Joan Puigsubirà Rovira, es desplaça a Andorra a principi de la dècada de 1930 per treballar-hi com a encarregat de FHASA en el transport de material i obrers en camions.

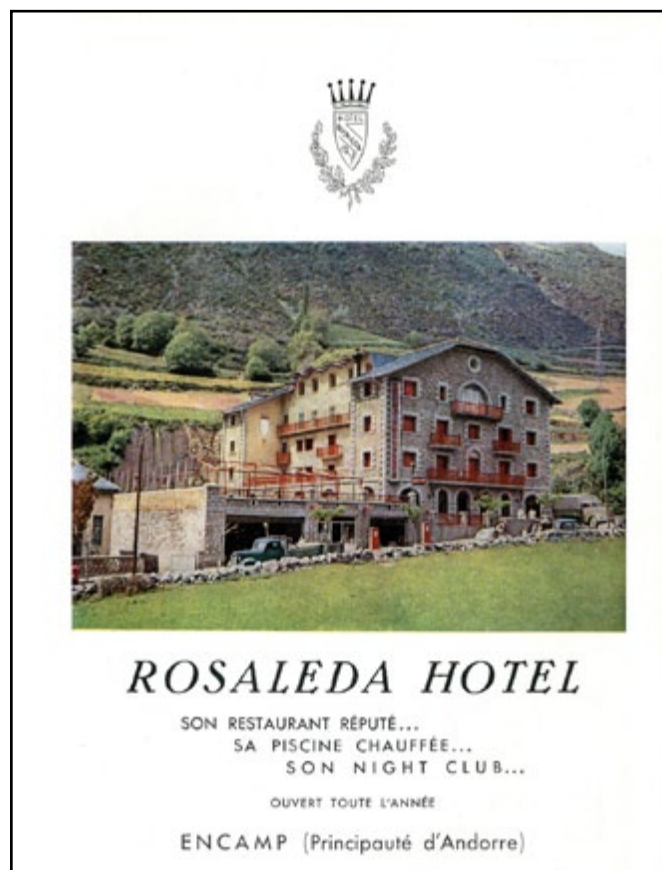
L'obra va ser encomanada a un arquitecte de prestigi, Adolf Florensa i Ferrer (1889/1968). Un destacat representant del moviment noucentista a Catalunya. Entre els edificis més representatius que va crear cal destacar la casa Francesc Cambó i el Casal del Metge, situats ambdós a la Via Laietana de Barcelona. També cal destacar la seva labor com a arquitecte de l'Ajuntament de Barcelona. A més, Florensa també va ser historiador de l'art, escriptor, restaurador de monuments i eminent professor de l'Escola Superior d'Arquitectura de Barcelona.

L'obra es va executar entre el 1941 (data dels plànols) i el 1943. Aquesta data està gravada a la façana principal de l'hotel. Els treballs de construcció de l'hotel van ser efectuats per Manel Benagés, un paleta català refugiat a Andorra. La part de fusteria va ser a càrrec del Sr. Vallebrera, (a) Fusteret, també un refugiat.

A banda de tenir les característiques pròpies d'un hotel de muntanya, estilísticament pertany al que s'ha designat com l'*arquitectura del granit*. Aquesta arquitectura, com indica el seu nom, té com a principal tret la construcció dels paraments exteriors en pedra de granit, a banda d'altres característiques comunes entre els seus edificis, com poden ser les obertures en arcs dovellats de mig punt, l'emmarcat d'angles i obertures amb carreus escairats o la presència d'elements

historicistes. Es tracta d'un corrent arquitectònic que s'inicia amb la creació de FHASA els anys 1930 i marca l'arquitectura de qualitat del país fins a principis dels anys seixanta. Alguns exemplars destacats són: la central de FHASA (1933); Ràdio Andorra (1938); l'Hostal Valira (1934), amb el garatge annex (actual Banca Reig); l'Hotel Carlemany; la casa La Cruz (farmàcia Guerrero) a Escaldes; l'Hotel Meritxell; la Clínica Vilanova; les dos antigues vegueries, l'episcopal i la francesa; la seu de la Caixa de Pensions, a Andorra la Vella; el pont de la Margineda; les cases Bonet (1950) i Pintat a Sant Julià de Lòria, etc.

L'hotel és un edifici de planta rectangular, que consta de soterrani, planta baixa, tres pisos i planta sota coberta. Pel costat sud-oest, té una gran terrassa que cobreix el garatge. Des d'un primer moment es va concebre com un edifici aïllat, amb quatre façanes que es poden considerar totes nobles, si bé tractades de forma diferent. Destaca la façana principal, on els murs són de pedra de granit treballada, amb carreus escairats als angles i les obertures segueixen una composició totalment simètrica. A planta baixa totes les obertures estan rematades per arcs de mig punt amb dovelles de

(Fons : Biblioteca Nacional d'Andorra)

granit i estan protegides amb reixes de ferro forjat. Als tres pisos predominen les obertures quadrangulares i rectangulars, finestres i portes balconeres, respectivament amb llinda plana, mentre que al centre de les plantes primera i tercera l'obertura té un arc de mig punt, el segon dels quals és de grans proporcions. Sota el ràfec de la coberta, a l'altura del cap de casa, s'obre un ull de bou, tal com es descriu en el decret de declaració de l'edifici com a monument: "si en el disseny de la retícula estructural de l'edifici i en la seva distribució s'aprecien les qualitats constructives excel·lents de l'arquitecte, és a les façanes on s'aprecia, als quatre vents, el llenguatge culte i l'expressió formal elegant d'un professional rigorós i primmirat amb tots i cadascun dels elements i detalls que conformen un projecte, impregnat pel corrent al qual va pertànyer, carregat de signes historicistes ponderats i ple de referències regionals. S'afegeix a aquesta riquesa conceptual una gran habilitat per resoldre satisfactòriament la complexitat compositiva de cadascuna de les quatre façanes i assolir una harmoniosa unitat del conjunt, en què sobresurten un llenguatge i un vocabulari al mateix temps exuberants i afinats."

Al principi la gerència de l'hotel va ser a càrrec d'una filla del propietari, Dolors Puigsubirà, que hi treballava amb el seu marit, Joan Martí, que era el cuiner. El fill, Pere Puigsubirà, s'havia dedicat abans a altres negocis, com una cadena de botigues a Barcelona o un hotel a Saragossa. En la primera meitat dels anys cinquanta es va establir de forma definitiva a Andorra i va agafar la direcció de l'Hotel Rosaleda.

Des de l'origen l'establiment va ser dissenyat com un hotel de luxe. En aquell moment era considerat un dels hotels de més categoria d'Andorra. Comptava amb seixanta habitacions (posteriorment el nombre es va ampliar). Cal tenir present que un hotel de muntanya no havia de ser tan gran com un hotel de ciutat. Ja d'origen tenia un bon nombre de les habitacions amb bany, cosa que a l'època era de gran confort, ja que la pràctica habitual era que els hotels tinguessin un bany comú del qual el client demanava la clau. El preu d'una d'aquestes habitacions a principis dels anys cinquanta era de 260 pessetes al dia (la mitjana dels hotels andorrans el 1952 era de 90 pessetes). Altres habitacions tenien bany compartit, i a la planta baixa, juntament amb les del servei, hi havia unes petites habitacions destinades als xofers dels clients, amb una dutxa i un servei comunitaris.

L'accés a les habitacions es podia fer per una àmplia escalinata o per un ascensor elèctric, un dels primers que hi va haver a Andorra. Tenia tres menjadors, un per als

desdejunis, un menjador principal i un menjador d'estiu. Al menjador dels desdejunis era on menjaven els xofers dels clients, mentre que els seus amos ho feien al menjador principal. Les cadires del menjador, de fusta tornejada, porten totes pintades les inicials de l'hotel. Comptava també amb bar, terrassa i un saló de lectura moblat amb sofàs de cuir. Tot decorat de forma luxosa. L'equipament de la cuina era el més modern que hi havia a l'època, incloïa cuines amb fogons, cambra frigorífica i, fins i tot, una màquina de pelar patates. Als clients se'ls oferien servei de bugaderia i planxa. Disposava de pàrquing cobert i calefacció central. Un dels elements més significatius de l'interior és el conjunt de vidres pintats que hi ha a les portes de la recepció i el menjador, amb escenes al·lusives a la vida de muntanya i als paisatges andorrans.

DES DE L'ORIGEN L'ESTABLIMENT VA SER DISSENYAT COM UN HOTEL DE LUXE. EN AQUELL MOMENT ERA CONSIDERAT UN DELS HOTELS DE MÉS CATEGORIA D'ANDORRA.

Als anys cinquanta l'hotel va ser objecte d'una sèrie de reformes destinades a augmentar-ne la capacitat i a oferir més bon servei. Les més destacades foren la construcció de llucanes a la coberta amb la finalitat de convertir en habitacions el que fins llavors eren unes golfes, la instal·lació d'una sala de ball al soterrani i la construcció de dos piscines exteriors.

La primera referència al *night club* és de l'any 1953. Per fer-ne l'ambientació van contractar un pintor de Tàrraga resident a Andorra, Magí Sirés, que va decorar les parets amb una sèrie de pintures, que encara es conserven, de tema divers, des de danses espanyoles fins a balls hawaïans o tirolesos, passant per sardanistes catalans i paisatges del país. La música era en directe, la interpretava una orquestra contractada, formada per tres o quatre músics. Els sopars i les celebracions de cap d'any tenien gran renom, hi havia ball amb orquestra de jazz i espectacle.

La dotació i la qualificació del servei estaven d'acord amb el caràcter luxós de l'establiment. Només treballant a la cuina hi havia set o vuit persones. Hi havia les cambres, l'encarregada, el *maître* i un segon *maître*, els cambrers i els ajudants, i els grums. Pràcticament tot el personal era portat de Barcelona. La brigada del menjador provenia de restaurants selectes de Barcelona amb els quals tenien establert un acord, ja que les

(Fons : Biblioteca Nacional d'Andorra)

temporades altes de l'hotel, que eren períodes de vacances, coincidien amb els moments en què a aquests restaurants els baixava la clientela. Cada any, durant la temporada alta, llogaven un pastisser, que provenia d'una de les millors pastisseries de Barcelona, i elaborava tota la pastisseria i brioxeria de l'hotel a mà. Com que l'hotel no tancava mai, durant l'any treballaven amb el personal mínim fix i les temporades altes en contractaven més per reforçar la plantilla.

Així doncs, l'Hotel Rosaleda presentava unes característiques adreçades a oferir a la clientela el màxim confort i que també trencaven amb el que fins llavors hi havia (a excepció d'algun altre hotel contemporani): menjadors, bar, saló de lectura, banys a les habitacions. En la mateixa línia s'hi van afegir després la piscina i la sala de ball. El Rosaleda marca una pauta a seguir en l'oferta hotelera.

Aquestes novetats responen a l'orientació que se li vol donar com a hotel de luxe, que en el seu moment aposta per un nou model de turisme. Mentre que els primers serveis turístics d'Andorra, anteriors a la guerra, van adreçats o bé als banys, aprofitant l'aigua termal d'Escaldes, o bé als primers viatgers o excursionistes, que fàcilment s'adaptaran a unes condicions d'estada més dures, o fins i tot les aniran a buscar, aquest hotel va adreçat a un turisme de vacances que desitja unes condicions de confort de primera qualitat.

Per tant, el Rosaleda neix en un moment en què es prefiguren ja els importants canvis econòmics i socials que

ens portaran a l'Andorra d'avui. L'any 1945 Bonaventura Riberaigua Argelich escrivia en el seu llibre *Les valls d'Andorra*: “El turisme ha de constituir, per a les Valls d'Andorra, una font de riquesa, per reunir el país totes les condicions pròpies per a l'atracció de forasters. Els andorrans havem de fomentar-ho... Andorra, que ha evolucionat un temps ençà, presenta uns aspectes moderns amb bells edificis, nous hotels confortables...”

La qualitat d'hotel de luxe va quedar reflectida a les guies turístiques més prestigioses, com la Michelin o les Guides Bleus (Hachette), on el 1950 consta com a hotel de primera classe.

Un hotel d'aquestes característiques estava orientat, evidentment, a una clientela d'alt poder adquisitiu. Els seus clients eren d'estada llarga i provenien, principalment, de Catalunya. Entre els més destacats hi havia els joiers Bagués de Barcelona (Bagués és un dels joiers més importants de Barcelona, amb establiments al Passeig de Gràcia i a la Rambla), que hi anaven sempre quinze dies complets el mes d'agost, any rere any. Llogaven sempre, per endavant, les mateixes habitacions, que eren de les millors. També hi anaven el propietari de l'Editorial Polígrafa; la família Oranic, propietaris de diverses botigues a Passeig de Gràcia i a Calvo Sotelo; els fundadors de la fàbrica de cervesa Sant Miguel, i el propietari d'una fàbrica de vestits de bany d'Igualada. Aquests només són un exemple que mostra com l'hotel era el lloc elegit per l'alta burgesia catalana de postguerra a l'hora de fer vacances.

Hi anaven, també, molts exiliats catalans establerts a Cuba que a Andorra sentien que podien parlar el català. Per ells era un lloc on poder-se trobar amb els membres de les seves famílies que havien quedat a Catalunya i passar-hi junts les vacances.

Alguns dels clients eren personatges coneguts, com el famós bàrman Pedro Xicote, de Madrid. Entre els artistes hi havia, per exemple la Mary Santpere, a més de diversos futbolistes, el més destacat dels quals era el jugador del F. C. Barcelona Kubala.

Molt sovint tenien clients americans. Entre ells hi havia oficials de les forces d'ocupació aliades a Alemanya que passaven a l'hotel els permisos que tenien a Andorra. També durant uns quants anys s'hi havia hostatjat un potentat americà de Filadèlfia, Mr. Hart, que cada any feia un viatge a Europa per visitar els cinc petits estats europeus, Luxemburg, Mònaco, Liechtenstein, San Marino i Andorra, desplaçant-se en una limusina embarcada des dels Estats Units (va arribar a publicar un llibre dedicat a aquests cinc petits estats).

(Fons : Biblioteca Nacional d'Andorra)

EL ROSALEDA NEIX EN UN MOMENT EN QUÈ ES PREFIGUREN JA ELS IMPORTANTS CANVIS ECONÒMICS I SOCIALS QUE ENS PORTARAN A L'ÀNDORRA D'AVUI.

També hi havia anat gent de la noblesa. En una ocasió s'hi va hostatjar un membre de la casa d'Habsburg, pretendent a la corona d'Àustria. Diuen que hi havia pernoctat Aga Khan III, personatge destacat de l'alta societat internacional.

L'hotel ha acollit actes de caràcter social, tant en l'àmbit local com internacional. Era també el lloc escollit per l'església per fer-hi estades d'exercicis espirituals. S'hi van celebrar reunions de polítics locals. Ha estat lloc de reunió del Rotary Club, i ha acollit els sopars de la Nit literària andorrana. Als seus menjadors s'hi han celebrat convits d'un gran nombre de casaments i bateigs, no només d'Encamp, sinó de tot Andorra. En aquells anys (quaranta, cinquanta), era gairebé l'únic hotel que podia oferir aquest servei, ja que entre els que hi havia era el que tenia més salons i més lloc per acollir els convidats. Coincideix també amb el moment en què hi ha un canvi d'hàbits i els convits de les bodes deixen de celebrar-se a casa per començar el costum, habitual avui en dia, de fer-ho en un restaurant. La gent d'Encamp manté un sentiment especial envers l'hotel, ja que gairebé tots els membres d'una generació hi han celebrat el seu convit de noces.

Quan el 1944, arran de l'actuació dels maquis antifranquistes, la Guàrdia Civil va intervenir en territori andorrà, i el destacament destinat a la parròquia d'Encamp es va aquarterar a l'Hotel Rosaleda. Cal indicar que aquestes tropes van elegir els millors hotels per residir-hi, per exemple a Escaldes estaven a l'Hotel Valira. Durant la postguerra i els temps del franquisme,

l'Hotel Rosaleda va servir de lloc de trobada a exiliats espanyols. Hi van tenir lloc reunions de l'Assemblea de Catalunya, s'hi va hostatjar Francisco Carrillo, i va ser el lloc de contacte entre un militar franquista, Sánchez Bautista, i republicans a l'exili.

Capdavanter dels serveis turístics i hotelers a l'Andorra de mitjan segle xx, el pas del temps no perdona i a finals del segle xx el Rosaleda va quedar obsolet en relació amb els estàndards dels hotels actuals, cosa que va portar al seu tancament definitiu. L'any 2005 va ser declarat bé d'interès cultural amb la classificació de monument, va passar a ser propietat del Govern, i fa poc s'ha començat a restaurar per retornar-li l'aspecte exterior que tenia abans de la reforma dels anys cinquanta, i per salvaguardar i recuperar un edifici que forma part de la nostra història més recent.

David Mas Canalís
Àrea de Protecció
del Patrimoni Cultural Immo

Bibliografia

- BRICALL, J. M. [et al.]. *Estructura i perspectives de l'economia andorrana*. Barcelona : Edicions 62, 1975.
- CAPDEVILA, Lluís. *Llibre d'Andorra*. Barcelona : Editorial Selecta, 1958.
- CASAVELLA I VEHILS, Ruth. "Notes d'arquitectura contemporània a Andorra", a: *Papers de recerca històrica*. Andorra la Vella : Societat Andorrana de Ciències, núm. 1, 2003, p. 82-88.
- CONSELL D'EUROPA. *Rapport explicatif sur la Convention pour la sauvegarde du patrimoine architectural de l'Europe*. Estrasburg : Consell d'Europa, 1986.
- ICOMOS. *Heritage at risk = Patrimoine en péril = Patrimonio en peligro : ICOMOS world report 2001/2002 of monuments and sites in danger = ICOMOS rapport mondial 2001/2002 sur des monuments et sites en péril = ICOMOS informe mundial 2001/2002 sobre monumentos y sitios en peligro*. München : K. G. Saur, 2001.
- ICOMOS Andorra. "L'Hotel Rosaleda. Un exemplar de l'arquitectura del segle XX", a: *Publicacions tècniques del COAA*. Andorra la Vella : Col·legi Oficial d'Arquitectes d'Andorra, núm. 52., 2002.
- LACUESTA, Raquel. "El procés de renovació de l'arquitectura andorrana (segles XIX-XX)", a: *Revista de Catalunya*. Barcelona : Revista de Catalunya, núm. 209, 2005, p. 35-108.
- LACUEVA CANUT, Ludmilla. *Els pioners de l'hoteleria andorrana, del segle XVI al segle XX*. Andorra la Vella : Ludmilla Lacueva Canut, 2001.
- LACUEVA CANUT, Ludmilla. "500 anys d'hoteleria", a: *Una història d'Andorra, temàtica : 15a Diada andorrana a la UCE*. Andorra la Vella : Societat Andorrana de Ciències, 2003, p. 17-22.
- LLUELLES LARROSA, Maria Jesús. *La transformació econòmica d'Andorra*. Barcelona : L'Avenç, 1991.
- LE CORBUSIER. *La Charte d'Athènes*. París : Éditions de Minuit, 1957.
- MIRALLES, Francesc. *Història de l'art català*. Volum VII. Barcelona : Edicions 62.
- MONTANER, Josep Maria. "Arquitectura a Catalunya al segle XX: del Modernisme al Grup R", a: *Art a Catalunya. Urbanisme i arquitectura civil i industrial*. Barcelona : Edicions l'Isard, 1998, p. 311.
- PANTEBRE ARQUÉS, Francesc. *Crònica d'una època. Andorra 1933-1969. Arxiu fotogràfic*. Andorra la Vella : Ministeri de Turisme i Cultura, 2000.
- RÀFOLS, J. F. *Diccionario de artistas de Catalunya, Valencia y Baleares*. Barcelona : Edicions Catalanes SA, 1980, p. 439.
- *El patrimoni en perill. Publicacions tècniques del COAA*. Andorra la Vella : Col·legi Oficial d'Arquitectes d'Andorra, 2002.
- *Guide Bleu*. Paris : Hachette, 1950.
- *35 anys del Cercle de les Arts i de les Lletres*. Andorra : Cercle de les Arts i de les Lletres, Crèdit Andorrà, 2003.